

Ріпей М. В.

*кандидат філологічних наук, асистент,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ «РІДНА МОВА» (ВАРШАВА, 1933–1939)

Упродовж тривалого часу українська мова зазнавала «заборон та обмежень з боку різної окупаційної влади – Польщі, Московії, Румунії, Угорщини, Австрії... та унікального більшовицько-московського винаходу: втручання у фонетичну та лексико-граматичну матрицю мови» [10, с. 15]. З огляду на це «на запущеній від віків ріллі назбиралось усякого бур'яну та сміття стільки, що важко його усунути, щоб як слід приготувати ниву під засів...» [9, с. 173]. А сіяти треба, бо «рідна мова – це найважливіша основа, що на ній духово й культурно розвивається кожний народ» [3, с. 37].

Виробленню літературних норм важливого значення надавав Іван Огієнко. Науково-популярний місячник «Рідна мова» (у 1930-х роках виходив у Варшаві, мав такі рубрики: «Сучасна літературна мова Наддніпрянської України», «Мова нашої преси», «Канцелярійна мова», «Життя слів», «Словник мови Кобзаря», «Новинки з мовознавства», «Рідномовні замітки» та ін.), головним редактором якого був Іван Огієнко, значну увагу зосереджував на функціонуванні та нормуванні сучасної української літературної мови, акцентував на вивченні літературної мови кожним українцем, «від дитини починаючи: селянинові, робітникові та інтелігентові, і то від початків» [9, с. 176].

На сторінках «Рідної мови» Іван Огієнко веде практичні лекції літературної мови, де подає «кращі зразки нашого письменства». Зазначає, що «неправильно написане слово, або не літературний термін, лишаються в нашій умі так само, як і правильні слова. Отже, ми, чи хочемо, чи не хочемо, як тільки прочитаємо, то несвідомо навчаємось неправильних слів, не літературної мови» [11, с. 302].

Української літературної мови «Рідна мова» радить навчатися від Тараса Шевченка, мова якого «віддавна стала в нас за основу літературної мови», «його твори... іще надовго позостануться в нас канонам літературної мови» [8, с. 113]. На сторінках журналу Іван Огієнко друкує свою працю «Навчаймось літературної мови від

Шевченка», де читач «знайшов би собі бодай найпотрібніші відповіді» [8, с. 115–116].

Автори «Рідної мови» зазначали, що слово, яке має велику силу, «може... виразити весь внутрішній світ поета-творця, та водночас передати це другим, зробити його зрозумілим для слухачів, а з другого боку – воно заломлюється в безсильному мовчанні» [1]. З огляду на це важливо, щоб кожне слово було на своєму місці, щоб як пояснення неправильного чи незрозумілого написання не звучало «немає часу дібрати відповідних слів». «У нас кажуть: «Це зрозуміло: Автор не має часу думати», – нехай краще думають читачі... затемнює зміст свого оголошення... особа, що, здавалося б, зацікавлена в зрозумілості... написання...» [2, с. 302]. Акцентували, що кожен працівник слова повинен досконало знати літературну мову. Бо несе велику відповідальність перед своїм народом. «Яким правом вони [робітники пера. – *М. Р.*], що, дбаючи за своє здоров'я, миють руки перед обідом, не спроможуться трошки вимити свою мову перед тим, як годувати нею тисячі людей?» [2, с. 303]. Бо «часописна мова – то найсильніший засіб збільшити культуру літературної мови» [4, с. 294], надзвичайно великий вплив часописної мови на стан мови літературної. «Газету ж читають усі... А читаючи, переймають її мову, свідомо чи несвідомо... величезна сила впливу газетної мови на вироблення культури мови літературної, і звідси ж випливає її велика відповідальність за стан літературної мови» [4, с. 289]. Західноукраїнські часописи «працюють кожен на свою руку... кожен часопис культивує свою мову і свій правопис. Часописи буковинські, закарпатські й американські пішли слідом за часописами галицькими» [4, с. 293]. За такого становища «громадяни ніколи не будуть почувати себе «письменними», бо не буде тієї норми, що до неї мусимо всі пристосовуватися, не буде сталого одного критерія нашої письменности. Цебто, – ніхто не певен, чи пише він добре, чи говорить справді літературною мовою» [4, с. 293].

У рубриках «Мова наших часописів» і «Мова наших видань» «Рідна мова» аналізує росіянізми, полонізми, місцеві слова й вислови, що «сильно кидаються у вічі, як стара латка на новім убранні» [5, с. 429], наводить правильні відповідники, «очищаючи нашу літературну мову від непотрібного їй засмічення» [6]. Зауважуючи, що «через... мале знання відтінків наших слів у нас дуже часто вживають слова не в їхнім значенні, – плутають їх, а то й зовсім вивертають» [7]. Подає поради щодо правильного слововживання. Зокрема, зазначає, що не варто вживати *позаяк*, бо «це штучний новотвір зам. *бо, тому що*, частий в Галичині, знаний і в Великій Україні, але тільки в мові інтелігенції, що живої мови не знає... Походження його темне» (1933, ч. 5, с. 183);

вживати *що* – *то*, а не *чим* – *тим*, «по-українському говоримо тільки: *Що* далі в ліс, *то* більше дров, а не за російським: *Чим* далі в ліс, *тим* більше дров»; оминати слова на *-ення*, бо «накопичення слів на *-ення* робить нашу мову темною й кострубатою... а тому треба їх всіма способами оминати» (1934, ч. 7, с. 306); вживати *увесь*, а не *цілий* «*Уся* (не *ціла*) західноукраїнська преса зловживає словом *цілий*, уживаючи його за польським *cały* замість *увесь*: Пошесть лютує в *цілій* (в *усій*) Польщі, Він *цілий* (*увесь*) тремтить...» (1938, ч. 12, с. 518); вживати не *чим скорше*, а *мерцій* (1936, ч. 12, с. 563); не *тишина*, а *тиша*; не *лишиній*, а *зайвий* (1936, ч. 12, с. 563); не *кілька літ тому взад*, а *кілька літ тому* (1938, ч. 12, с. 518) тощо.

Отже, науково-популярний місячник «Рідна мова» головну увагу зосереджував на вивченні української літературної мови, зауважуючи, що «рідна мова – то сила культури, а культура – то сила народу» [3, с. 37].

Список використаних джерел:

1. Козій Д. Сила й безсилля слова. *Рідна мова*. Варшава, 1939. Ч. 4. С. 145.
2. Коровицький І. Чужомовні запозичення. *Рідна мова*. Варшава, 1937. Ч. 7–8. С. 302–303.
3. Кривоносюк П. «Наука про рідномовні обов'язки» з погляду педагогічного. *Рідна мова*. Варшава. 1937. Ч. 1. С. 35–40.
4. Огієнко І. Наша часописна мова. *Рідна мова*. Варшава, 1933. Ч. 9. С. 289–294.
5. Огієнко І. Мова наших видань. *Рідна мова*. Варшава, 1936. Ч. 9. С. 429–430.
6. Огієнко І. Мова наших часописів. *Рідна мова*. Варшава, 1936. Ч. 9. С. 408.
7. Огієнко І. Стилістично-синтаксичні нариси. *Рідна мова*. Варшава, 1936. Ч. 9. С. 387–388.
8. Огієнко І. Навчаймося літературної мови від Шевченка. *Рідна мова*. Варшава, 1936. Ч. 3. С. 113–116.
9. Степів І. У рідній справі. Стаття на анкету «Рідної мови». *Рідна мова*. Варшава, 1938. Ч. 4. С. 173–176.
10. Фаріон І. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей): монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. 328 с.
11. Шклянка І. Канадійська часописна мова. Шкоди від мовного хаосу в Канаді. *Рідна мова*. Варшава, 1936. Ч. 7. С. 302.